

การพัฒนาการเรียนรู้ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

LEARNING DEVELOPMENT ABOUT RESEARCH ETHICS IN QUALITATIVE
RESEARCH OF PH.D. STUDENTS, PROGRAM IN PUBLIC ADMINISTRATION,
THE FACULTY OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES, MAHIDOL UNIVERSITY

สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์¹ และภัทร์ พลอยแหวน²

Somsak Amornsiriphong¹ and Phut Ploywan²

^{1,2}คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

^{1,2}Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

บทคัดย่อ

งานวิจัยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษากรอบการอ้างอิงทางความคิด (Frame of Reference) ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพ และเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ผลการศึกษาพบว่า การสะท้อนประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพผ่านกรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมและกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่มีบางประเด็นคล้ายคลึงกันและบางประเด็นแตกต่างกัน และการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษพบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ของนักศึกษา 5 ประเด็น ได้แก่ 1) นักศึกษาต้องระมัดระวังพฤติกรรมการวิจัยของตนเองในเรื่องของจริยธรรมมากขึ้น 2) กระบวนการเรียนรู้ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพสอนให้นักศึกษามีความละเอียดรอบคอบและตระหนักมากยิ่งขึ้นในการทำวิจัย 3) กระบวนการเรียนรู้สอนให้นักศึกษามีความรู้ในประเด็นจริยธรรมมากยิ่งขึ้น และลึกซึ้งขึ้น 4) กระบวนการเรียนรู้สอนให้นักศึกษามีความรู้ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการอ่านงานวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างเข้าใจและลึกซึ้งมากขึ้น และ 5) นักศึกษาเห็นว่า ตัวเองจะมีความเป็นนักวิชาการมากขึ้นและทำงานวิจัยที่มีคุณภาพมากขึ้นด้วย

คำสำคัญ: การเรียนรู้ กรอบการอ้างอิงทางความคิด จริยธรรมการวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพ

Abstract

The research objectives were to study frame of references in ethics of the qualitative research and to develop D.P.A. students' learning in ethics of the qualitative research. The researcher employed classroom action research. The research found that the reflection of D.P.A. students existing frame of reference and new frame of reference were both similar and different aspects. The development of students' learning process showed five changing issues in the new frame of reference including; 1) students will spend more careful in research for ethical behavior, 2) learning process in qualitative research ethics makes students pay more attention and concern about ethics in research, 3) students get more knowledge in research ethics, 4) students get more knowledge in qualitative research and can understandingly apply for doing and reading the qualitative research and 5) students will be the scholars and generate high quality qualitative research

Keywords: learning, frame of reference, research ethic, qualitative research

บทนำ

การวิจัยทางสังคมศาสตร์ทุกชนิดเป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ รวมทั้งสังคมและวัฒนธรรม แม้ว่าจะไม่มีการกระทำโดยตรงต่อร่างกายของมนุษย์อย่างเช่นในการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็อาจมีผลกระทบทางใดทางหนึ่งต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม หรือผลประโยชน์ของผู้ถูกศึกษาได้ (ชาย โพธิสิตา, 2547: 379) ดังนั้นการตระหนักถึงผลกระทบอันอาจจะเกิดขึ้นจากการวิจัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อนักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าสภากิจแห่งชาติจะมีการกำหนดกรอบจรรยาบรรณนักวิจัยไว้แล้วก็ตาม แต่ทั้งนี้ ประเด็นจริยธรรมการวิจัยยังได้รับความสนใจไม่มากเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลายแห่งยังไม่มีกลไกด้านจริยธรรมการวิจัย อาทิ คณะกรรมการด้านจริยธรรมการวิจัยในคน วารสารทางวิชาการจำนวนน้อยที่ร้องขอเอกสารการรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน ประกอบผลงานวิชาการที่เสนอขอเผยแพร่ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องของความตระหนักและให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยแทบทั้งสิ้น ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความ

ตระหนักในประเด็นจริยธรรมการวิจัยให้นักศึกษาเป็นอย่างมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับปริญญาเอก

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่มีความแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณที่ผู้วิจัยและผู้ตอบแบบสอบถามไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือการวิจัยเอกสารที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเท่านั้น ความสับสนเสี่ยงในประเด็นจริยธรรมการวิจัยจึงน้อยกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะเป็นการวิจัยที่มีนักวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม ดังนั้นผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลจำเป็นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลต้องมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนหรือแม้แต่การเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มเปราะบาง อาทิ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น ทำให้นักวิจัยต้องใช้ความระมัดระวังในประเด็นจริยธรรมการวิจัยมากขึ้นไปอีก ประเด็นจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวข้องกับทุกกระบวนการของการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบงานวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ผลการศึกษา และการเผยแพร่ผลการวิจัย

การเรียนการสอนในรายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ (สมนก 572) เป็นรายวิชาเลือกหนึ่งสำหรับนักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (นโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ) ที่มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนทั้งภาคปกติและภาคพิเศษอยู่หลายราย คณาจารย์ผู้สอนได้สอดแทรกเนื้อหาประเด็นจริยธรรมการวิจัยเข้าไปในรายวิชาดังกล่าว และมีการมอบหมายงานให้นักศึกษาดำเนินการผ่านกิจกรรมการทำรายงานจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในการทำวิจัยเชิงคุณภาพในประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่อาจจะอยู่เบื้องหลังของการทำวิจัยและมิได้ปรากฏอยู่ในรายงานวิจัยที่ไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นจริยธรรมการวิจัยให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากเนื้อหาอื่นๆ ของการวิจัยเชิงคุณภาพที่บรรจุอยู่ในรายวิชาแล้วนั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ ได้แก่

1. เพื่อศึกษากรอบการอ้างอิงทางความคิด (Frame of Reference) ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสน-

ศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ด้วยกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

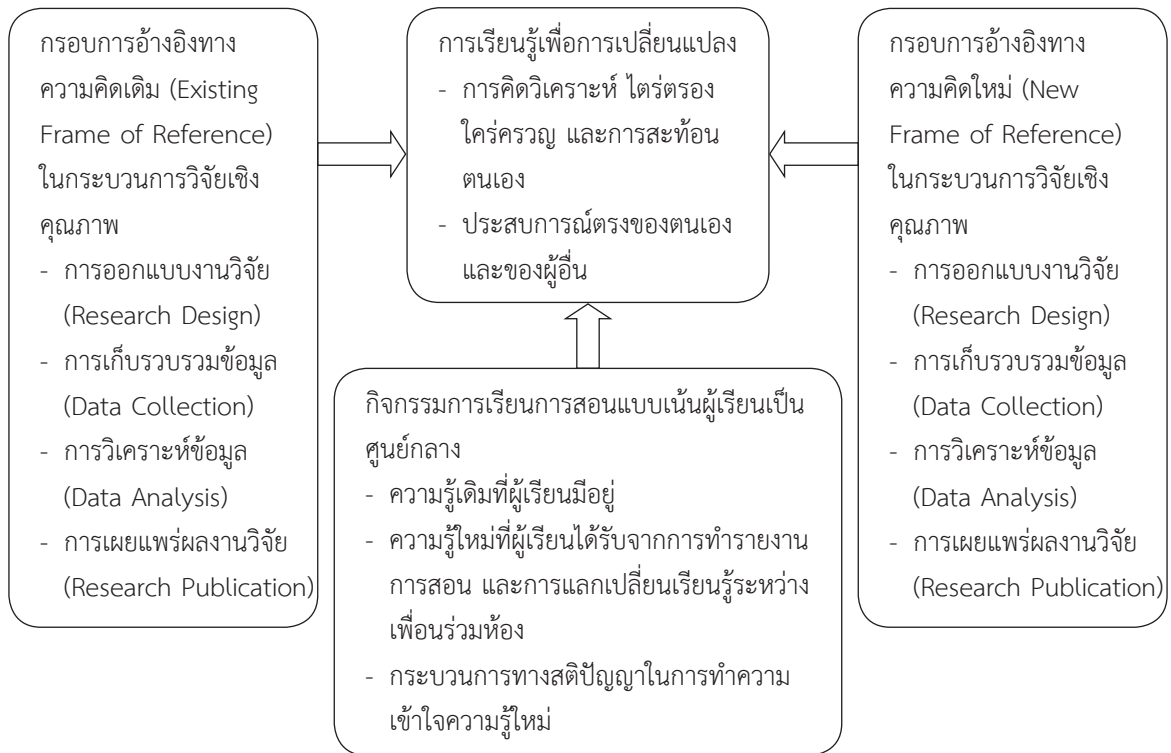
2. เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเป็นการศึกษากรอบการอ้างอิงทางความคิดที่มีอยู่เดิม และกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ เกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เป็นนักศึกษาระดับปริญญาเอกที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ (สมนก 572) ภาคการศึกษา 2/2557 จำนวนทั้งหมด 12 ราย

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาไว้ 4 แนวคิดและทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมซีโลว์ (Mezirow) 2) แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และ 4) แนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณนักวิจัยและจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์ได้กรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

เครื่องมือและวิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ 1) กิจกรรมสอดแทรกในการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผ่านการทำกิจกรรมการทำรายงานจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ในประเด็นของจริยธรรมการวิจัยในทุกกระบวนการของการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Cycle) 2) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในห้องเรียนระหว่างเพื่อนนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนในประเด็นของจริยธรรมการวิจัยในทุกกระบวนการของการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Cycle) และ 3) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การนัดหมายกับนักศึกษาระดับปริญญาเอก ที่ลงทะเบียนรายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ สมนก 572 หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งแบ่งเป็น นักศึกษาภาคปกติ จำนวน 7 ราย และนักศึกษาภาคพิเศษ จำนวน 5 ราย รวมทั้งหมด 12 รายเพื่อดำเนินการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 2 ครั้ง ได้แก่ การสนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาภาคปกติ และภาคพิเศษ เพื่อให้ นักศึกษาได้สะท้อนกรอบการอ้างอิงทางความคิดที่มีอยู่เดิม (Existing Frame of Reference) เกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2. มอบหมายงานให้นักศึกษาเป็นรายบุคคล โดยให้นักศึกษาเลือกศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพรายละหนึ่งเรื่อง โดยอิสระ โดยขอความร่วมมือว่างานวิจัยที่เลือกควรจะเป็นดัชนีพนธ์หรือโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากแหล่งทุนต่างๆ หรืองานวิจัยที่นอกเหนือจาก

เกณฑ์เหล่านี้ที่นักศึกษาให้ความสนใจเป็นพิเศษ และให้นักศึกษาอ่านและวิเคราะห์งานวิจัยที่นักศึกษาเลือกอย่างละเอียด พร้อมวิเคราะห์ประเด็นจริยธรรมการวิจัย และให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์ผู้วิจัยในโครงการวิจัยนั้นๆ ถึงประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่พบในการวิจัยครั้งนั้น พร้อมทั้งให้นักศึกษาจัดทำเป็นรายงานการศึกษาส่วนบุคคลเพื่อนำเสนอผลการศึกษาในการเรียนหัวข้อจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยคุณภาพ

3. อาจารย์ให้นักศึกษารายงานผลการศึกษาที่ได้มอบหมายให้เพื่อนนักศึกษาในห้องเรียนได้รับฟังร่วมกัน โดยทุกคนต้องนำเสนอผลการศึกษาของตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนนักศึกษาและอาจารย์ในด้านความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัยเพิ่มเติม

4. ดำเนินการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 2 ครั้งเหมือนเดิม ได้แก่ การสนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาภาคปกติ และภาคพิเศษ เพื่อให้นักศึกษาได้สะท้อนกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ (New Frame of Reference) เกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการทำรายงานศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนนักศึกษาในห้องเรียน

5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนความคิดของนักศึกษาในแต่ละครั้งเพื่อให้เห็นภาพของทั้งกรอบการอ้างอิงทางความคิดที่มีอยู่เดิมและกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ที่เปลี่ยนแปลง

6. สรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงาน

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษา ผู้ศึกษานำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ การสะท้อนกรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมและกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก และการพัฒนากรอบการอ้างอิงทางความคิด (Development of Frame of

Reference) ต่อประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาจากกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิม (Existing Frame of Reference) ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก

กรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมของนักศึกษาด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพ นักศึกษาสะท้อนความคิดในหลายๆ ประเด็น ทั้งความเข้าใจในความหมายของจริยธรรมการวิจัย การเลือกพิจารณาว่าจริยธรรมการวิจัยในขั้นตอนใดสำคัญที่สุด การสะท้อนกรอบการอ้างอิงทางความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในกระบวนการวิจัยต่างๆ ได้แก่ การออกแบบงานวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปรายงานวิจัยและการเผยแพร่ผลงานวิจัย จากการศึกษาพบว่า นักศึกษามีความเข้าใจในประเด็นจริยธรรมอยู่ในระดับค่อนข้างดี ซึ่งเป็นจริยธรรมที่อยู่ในรูปของกรอบคิดตามหลักจรรยาบรรณนักวิจัยที่ประกาศของสภาวิจัยแห่งชาติ และองค์ความรู้ที่นักศึกษาได้รับจากการอบรมจริยธรรมการวิจัยในคน ซึ่งมีมหาวิทยาลัยมหิดลจัดให้นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทุกคน โดยมีรายละเอียดผลการศึกษาแต่ละประเด็นดังนี้

สำหรับความเข้าใจในความหมายของจริยธรรมการวิจัย จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาสะท้อนความคิดในเรื่องของความเข้าใจในความหมายของจริยธรรมการวิจัยค่อนข้างหลากหลาย คล้ายคลึงกันบ้างแตกต่างกันบ้าง มีทั้งการอธิบายความหมายในเชิงกระบวนการวิจัย ความหมายในลักษณะที่เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่ต้องมีในตัวนักวิจัย อาทิ จริยธรรมการวิจัยเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงทุกชั่วขณะไม่ว่าก่อนจะเริ่มหรือหลังจากได้ข้อมูลมาแล้ว และทุกๆ ขั้นตอนของการทำวิจัยด้วยไม่ว่าจะกำหนดโครงสร้างแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มย่อยหรือแม้แต่การลงภาคสนาม

เพื่อการสังเกตแบบมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ตาม การทำวิจัยจะต้องไม่กระทบกับจิตใจและความมั่นคงต่างๆ ของผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัย หรือแม้แต่ความหมายที่ว่า จริยธรรมเป็นหลักที่ต้องยึดถือเป็นเหมือนกับประเพณีที่นักวิจัยต้องปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา เพื่อไม่ให้การวิจัยส่งผลกระทบต่อสังคม หรือเกิดความเสียหายจากการวิจัยนั้นๆ รวมทั้งการคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยจะก่อให้เกิดความเที่ยงตรงในการวิจัยได้อีกทางหนึ่งด้วย และจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวข้องกับขั้นตอนต่างๆ ของการทำวิจัย แม้กระทั่งการอ้างอิงข้อมูล ถ้านำข้อมูลของบุคคลอื่นมาต้องมีการอ้างอิงเจ้าของผลงาน และแม้แต่การทำงานในภาคสนามเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลก็จะต้องคำนึงถึงหลักจริยธรรมว่า ควรจะต้องมีประเด็นอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และนอกจากการคำนึงถึงแล้วนักวิจัยจะต้องปฏิบัติตามด้วย ซึ่งจะทำให้การวิจัยนั้นมีคุณภาพจริงๆ ไม่ใช่การแอบเก็บข้อมูลวิจัยโดยที่ผู้เข้าร่วมวิจัยไม่ทราบว่าตนเองอยู่ในกระบวนการวิจัยด้วย เพราะในบางกรณี ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลบางอย่างต่อสาธารณะ แต่บอกเล่าให้นักวิจัยทราบ นักวิจัยก็ไม่ควรนำมาเปิดเผย เพราะไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลในการเปิดเผยข้อเท็จจริง เป็นต้น

ในทัศนะของนักศึกษาเห็นว่า จริยธรรมการวิจัยมีความสำคัญกับกระบวนการวิจัยในทุกขั้นตอน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้แบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 4 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการออกแบบงานวิจัย (research design) กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล (data collection) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย (data analysis) และกระบวนการนำเสนอและเผยแพร่ผลงานวิจัย (research publication) แต่ทุกคนยังเห็นว่าจริยธรรมการวิจัยในกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นสำคัญแตกต่างกัน จากการสะท้อนกรอบการอ้างอิงทางความคิดถึงกระบวนการวิจัยกระบวนการใดที่ต้องให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมมากที่สุดที่นักศึกษาเสนอมา พบว่า นักศึกษาเห็นว่ากระบวนการวิจัยในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลและขั้นตอนของการเผยแพร่ผลการวิจัย

นักวิจัยต้องให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยมากที่สุด รองลงมาคือ กระบวนการออกแบบงานวิจัย และลำดับสุดท้ายคือ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย โดยกรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมของนักศึกษายังคงพิจารณาแบบแยกส่วนอยู่ว่าในกระบวนการใดที่นักวิจัยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยบ้าง

นอกจากนี้ ฐปธรรมของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพที่นักศึกษาสะท้อนออกมาในแต่ละกระบวนการของการวิจัยจากกรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมสามารถแสดงได้ดังนี้

กระบวนการการออกแบบงานวิจัย ฐปธรรมของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 9 ประเด็น ได้แก่ 1) การเลือกรูปแบบ วิธีการ และเครื่องมือในการวิจัยที่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับหัวข้อเรื่องที่วิจัยและกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการวิจัย โดยเฉพาะกับกลุ่มเปราะบาง 2) ความโน้มเอียงของผู้วิจัยในการเลือกข้อมูลมาใช้ในการเขียนโครงร่างการวิจัย 3) การออกแบบงานวิจัยเพื่อเลี่ยงไม่ให้ผิดประเด็นจริยธรรม การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญหรือผู้ที่นักวิจัยจะเข้าไปเก็บข้อมูลให้อยู่ในกลุ่มอายุที่ไม่สัมผัสเสี่ยงกับการละเมิดจริยธรรมอย่างง่าย ๆ 4) การเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเปราะบางในการศึกษายังต้องให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมให้มาก 5) โครงร่างการวิจัยที่ได้จากการออกแบบงานวิจัยจำเป็นจะต้องผ่านการตรวจสอบและพิจารณาก่อนการลงมือจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนเป็นขั้นตอนแรก 6) การกำหนดหัวข้อการวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการวิจัยต้องมีความเหมาะสม 7) คำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะต้องสร้างคุณค่าและประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสังคม กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจะช่วยลดทอนการละเมิดประเด็นจริยธรรมในการวิจัยลงได้ 8) การออกแบบงานวิจัยโดยส่วนใหญ่แล้ว นักวิจัยมักจะยึดตัวนักวิจัยเป็นศูนย์กลาง และ 9) การออกแบบงานวิจัยจำเป็นจะต้องมองให้ครอบคลุม ครบถ้วนในทุกกระบวนการของการวิจัยตั้งแต่

การออกแบบงานวิจัยไปจนถึงการเผยแพร่ผลงานวิจัยด้วย

กระบวนการการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย รูปแบบของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 9 ประเด็น ได้แก่ 1) การขออนุญาตเจ้าของผลงานที่นักวิจัยได้นำข้อมูลมาใช้ในการวิจัย 2) การตระหนักถึงผลกระทบจากการเปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญในการวิจัย 3) การให้ความสำคัญกับเรื่องของความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล 4) ประเด็นคำถามที่ใช้ในการวิจัยที่แทรกมาระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ไม่ผ่านการกลั่นกรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน อาจจะเป็นคำถามที่ละเมิดจริยธรรมการวิจัยได้ 5) การแสดงออกของนักวิจัยในภาคสนาม การให้เกียรติและเคารพสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่เป็นอยู่ของข้อมูล 6) นักวิจัยต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำวิจัยและอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยได้ทราบถึงขอบเขตที่จะทำวิจัย และประโยชน์ของการทำวิจัย 7) ทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้อง 8) ระวังการตั้งคำถามที่นักวิจัยสร้างขึ้นมาแทรกเพิ่มเติมระหว่างการเก็บข้อมูล และ 9) คำนึงถึงสิทธิและความสนใจของผู้เข้าร่วมให้ข้อมูลในการวิจัย

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย รูปแบบของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ระวังการตั้งคำถามที่อาจจะทำให้ผลการวิจัยไม่ตรงกับข้อมูล ซึ่งอาจจะตีความเกินจริง (over claim) หรือต่ำกว่าความจริง (underestimate) 2) ไม่ควรนำทัศนคติส่วนตัว หรืออารมณ์ส่วนตัวมาเป็นตัวตั้งหรือพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูล 3) การวิเคราะห์ข้อมูลนักวิจัยจะเป็นผู้ที่คัดเลือกทฤษฎีที่คิดว่าเหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่ตนเองต้องการ 4) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้วตามลำพัง ตัวตนของนักวิจัยอาจจะถูกนำมาใช้ในการร่วมตีความและวิเคราะห์ผลการศึกษาด้วย และ 5) นักวิจัยจะต้องตัดอคติในตัวนักวิจัยออกให้หมด เพราะไม่เช่นนั้นผลการศึกษาหรือข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ก็จะมีอคติของ

นักวิจัยปนอยู่ด้วยเช่นกัน

กระบวนการการสรุปงานและการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย รูปแบบของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) การอ้างอิงข้อมูลในการจัดทำเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ หรือบทความวิจัยเพื่อการเผยแพร่ผ่านช่องทางต่างๆ โดยการอ้างอิงในเนื้อหา (in-text citation) กับรายการอ้างอิงท้ายเล่ม (reference) จะต้องสอดคล้องตรงกัน 2) การผลิตบทความวิจัยโดยปราศจากการทำวิจัยจริง การเอาข้อมูลจากบทความอื่นมาผสมปนเปให้เกิดเป็นผลการวิจัยของตนเอง 3) การเผยแพร่ผลงานวิจัยขึ้นกับความต้องการทั้งนักวิจัยและแหล่งเผยแพร่หรือแหล่งทุนด้วย อาจมีการตัดทอนผลการศึกษามีคุณค่าเพื่อตอบสนองต่อแหล่งทุนได้ 4) การใช้กระแสความรื้อแรงของประเด็นที่ศึกษา นำเสนอผลการศึกษาของตนเองให้มีความรื้อแรงร่วมไปกับกระแสอื่นๆ ด้วย 5) ต้องกล่าวถึงข้อจำกัดของการทำวิจัยลงไปในงานสรุปฉบับสมบูรณ์และบทความวิจัยเพื่อการเผยแพร่ด้วย และ 6) การเผยแพร่ผลงานวิจัยเป็นการสื่อให้คนที่ไม่ได้ทำวิจัยหรือเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยได้เห็นข้อมูลและนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์

กรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ (New Frame of Reference) ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาปริญญาเอก

ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญที่นักวิจัยต้องตระหนัก เพื่อจะนำไปสู่ความน่าเชื่อถือและการยอมรับในผลการวิจัย ซึ่งมักจะถูกโจมตีจากกระบวนการทัศนคติการวิจัยเชิงปริมาณอยู่ จริยธรรมการวิจัยจึงเป็นเหมือนเครื่องมือกำกับพฤติกรรมของนักวิจัยให้ดำเนินการวิจัยไปตามวิถีทางที่ถูกต้อง ภายหลังจากที่นักศึกษาได้ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ผู้สอน โดยให้นักศึกษาได้อ่านงานวิจัยหรือดุชฎินิพนธ์ที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและสัมภาษณ์นักวิจัยหรือนักศึกษาที่เป็นผู้ดำเนินการวิจัยเรื่องนั้นๆ

นักศึกษาสามารถวิเคราะห์และนำเสนอมุมมองในประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพได้ ลุ่มลึกขึ้น มีการก่อกำเนิดกระบวนการทำวิจัย นักวิจัยผู้ให้ข้อมูลวิจัย การคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียนระหว่างเพื่อนนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอน แม้จะมีหลายๆ ประเด็นคล้ายคลึงกับการสะท้อนจากกรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิม แต่นักศึกษาได้สะท้อนกรอบการอ้างอิงทางความคิดที่เกิดขึ้นใหม่หลายๆ ประเด็นที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลุ่มลึกและแตกต่างจากกรอบการอ้างอิงเดิมไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสำคัญของจริยธรรมการวิจัยที่ไม่สามารถบอกได้ว่า สำคัญมากที่สุดต่อกระบวนการวิจัยใด แต่นักศึกษาทุกคนเห็นพ้องกันว่า จริยธรรมการวิจัยสำคัญต่อทุกกระบวนการเท่าๆ กัน และต้องมีจริยธรรมการวิจัยในทุกกระบวนการวิจัย นอกจากนี้ นักศึกษายังสะท้อนประเด็นจริยธรรมการวิจัยเพิ่มเติมในกระบวนการวิจัยที่ไม่ได้กำหนดไว้เป็นกรอบการวิจัย นั่นคือ “กระบวนการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์” ซึ่งเป็นกระบวนการภายหลังสิ้นสุดการวิจัยและการเผยแพร่ผลการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

ในการทำวิจัย ภายในจิตใจของนักวิจัยมักจะเกิดการต่อสู้กันระหว่างจิตฝ่ายจริยธรรมและจิตฝ่ายกิเลสที่เต็มไปด้วยความอยาก ที่อาจจะเรียกว่าเป็น “ตัณหาทางวิชาการ” ไม่ว่าจะเป็นความอยากในทุนวิจัย ความอยากที่จะเก็บข้อมูลให้ได้มากๆ เร็วๆ เพื่อปิดโครงการวิจัยมาเป็นที่ตั้งของการทำงานวิจัย โดยให้ความสำคัญกับจริยธรรมการวิจัยในลำดับรองลงมา จิตฝ่ายจริยธรรมการวิจัยจะเป็นตัวกำกับจิตฝ่ายกิเลส จริยธรรมการวิจัยจะช่วยให้เส้นทางของการเป็นนักวิจัยเจริญเติบโตไปโดยไม่มีบาดแผลหรือข้อตำหนิใดๆ งานวิจัยก็จะมีคุณภาพและใสสะอาด ถ้านักวิจัยดำเนินรอยตามจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด แต่ในขณะเดียวกัน นักวิจัยก็ต้องต่อสู้กับจิตฝ่ายกิเลสด้วยเช่นกัน ซึ่งนักวิจัยแต่ละคนก็มีความสามารถที่จะเอาชนะหรือฝ่าฟันไปได้ในระดับที่ต่างกัน

การทำงานวิจัยที่อยู่ภายใต้กรอบจริยธรรมการวิจัย จำเป็นจะต้องมีเครื่องมือในการกำกับไม่ให้ออกนอกลู่ นอกทางในการละเมิดจริยธรรมการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นศีล สมาธิ ปัญญา และความกตัญญู โดยนักศึกษาอธิบายข้อมูลในการใช้เครื่องมือเหล่านี้กำกับจริยธรรมการวิจัยว่า ศีล หมายถึง การไม่บิดเบือนข้อมูล การทำงานวิจัยแบบตรงไปตรงมา สมาธิ หมายถึง การตอบข้อซักถามชี้แจงข้อมูลต่างๆ ให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้รับทราบอย่างตรงไปตรงมา ปัญญา หมายถึง การใช้สติปัญญาของนักวิจัยในการทำงานวิจัยทุกขั้นตอน และความกตัญญู หมายถึง การแสดงความขอบคุณ การสำนึกในบุญคุณของผู้ที่ให้ข้อมูล และรวมถึงบุคคลต่างๆ ที่ช่วยให้การทำงานวิจัยดำเนินไปด้วยความราบรื่น และควรจะมีการกล่าวถึงในส่วนของการกิตติกรรมประกาศในรายงานวิจัยว่า มีบุคคลใดองค์กรใดบ้างที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำงานวิจัยด้วย

จริยธรรมการวิจัยสามารถใช้จิตใจสัมผัสได้ เมื่อใดก็ตามที่นักวิจัยรู้สึกกระอักกระอ่วนใจ หรือรู้สึกตึงเครียด ไม่สบายใจต่อการกระทำใดๆ ในการวิจัย นั้นหมายความว่า นักวิจัยอาจจะกำลังละเมิดประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่มีอยู่ในตัวเองอยู่ได้ นักวิจัยต้องพึงสำรวจตัวเองทุกขณะระหว่างการทำวิจัยในทุกขั้นตอน ถ้าไม่ปรากฏความรู้สึกแปลกๆ ในลักษณะที่คิดว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีของการทำวิจัยที่คำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย

จากการทำกิจกรรมการสัมภาษณ์นักวิจัยที่นักศึกษาเลือก ทำให้นักศึกษาพบว่า ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ของนักศึกษาเห็นว่ามีความเกี่ยวพันและสำคัญต่อกระบวนการวิจัยในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย โดยไม่อาจจะละเลยหรือให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้เลย โดยจริยธรรมการวิจัยในกระบวนการวิจัยมีความสำคัญเท่ากันทุกๆ ขั้นตอนการวิจัย จริยธรรมการวิจัยจะเป็นเสมือนกับเครื่องมือที่ใช้ในการกำกับการละเมิดสิทธิของนักวิจัยต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ กำกับไม่ให้เกิด

การบิดเบือนงานวิจัย และเป็นการกำกับให้การดำเนินการวิจัยตรงกับความเป็นจริง นักศึกษาได้แสดงกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ดังรายละเอียดที่จะแสดงให้เห็นในแต่ละกระบวนการวิจัย ดังต่อไปนี้

กระบวนการการออกแบบงานวิจัย รูปธรรมของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ต้องเริ่มต้นจากการกำหนดโจทย์วิจัยที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน และสังคมมากกว่าเป็นประการสำคัญ 2) การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต้องไม่ละเลยเรื่องการอ้างอิงทางวิชาการ 3) นักวิจัยทุกคนควรมีจุดยืนที่ชัดเจนและเข้มแข็ง ไม่อ่อนไหวต่อการถูกกดดันหรือการร้องขอให้เปลี่ยนแปลงประเด็นที่ไม่ถูกต้องเพียงเพื่อการตอบสนองต่อแหล่งทุนวิจัยหรือฝ่ายใดก็ตาม 4) การแบ่งสัดส่วนการวิจัยจำเป็นจะต้องมีการตกลงกันของคณะนักวิจัย 5) การตั้งชื่องานวิจัยส่วนใหญ่จะใช้หลักความสัมพันธ์ระหว่างชื่อเรื่องกับเนื้อหาของการวิจัยเพื่อไม่ให้งานวิจัยเข้าใจผิด และ 6) จริยธรรมการวิจัยผูกติดกับบรรทัดฐาน ค่านิยม ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

กระบวนการการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย รูปธรรมของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 13 ประเด็น ได้แก่ 1) การขออนุญาตในการเข้าพื้นที่วิจัย 2) การเปิดเผย-ปกปิดตัวตนของนักวิจัย (และผู้ให้ข้อมูลวิจัย) ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ 3) การนัดหมายผู้ให้ข้อมูลวิจัยต้องไม่สร้างความลำบากใจ 4) การบันทึกวิธีทัศน์ที่ปรากฏผู้ให้ข้อมูลเพื่อการเผยแพร่ผลงานวิจัย 5) การบันทึกแถบเสียง (voice recording) และ 6) การใช้ข้อมูลที่ถูกต้องและการตรวจสอบข้อมูลการวิจัย 7) การคำนึงถึงผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล การวิจัยระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล 8) แบบขอความยินยอม (informed consent form) ในการเข้าร่วมการวิจัย 9) การเลือกพื้นที่ในการวิจัยจำเป็นจะต้องมีเหตุผลทางวิชาการของการเลือกมาสนับสนุน 10) การเลือกผู้ให้ข้อมูลวิจัยกลุ่มเปราะบางหรือกลุ่มที่

ผ่านประสบการณ์เลวร้ายต้องระมัดระวังการผลิตข้อความเจ็บปวดทางด้านจิตใจจากคำถามของนักวิจัย 11) ดำเนินการต่อ หรือหยุดเก็บข้อมูล เมื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยรู้สึกสะเทือนใจ 12) การใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้วิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลวิจัยเข้าร่วมกระบวนการวิจัย และ 13) การปรับลดขั้นตอนการทำงานลงเมื่อนักวิจัยไม่สามารถดำเนินการได้ทันตามแผนการวิจัยที่วางไว้

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย รูปธรรมของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การกล่าวอ้างผลการวิจัยเกินจริง (over claim) 2) อคติ (bias) ของนักวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูล 3) การตีความผลการวิจัยที่ผิดเพี้ยนจากข้อมูลที่เป็นจริงในชุมชน และ 4) การถอดบทเรียนต้องให้เกียรติและระบุตัวผู้ทำหน้าที่ในการถอดบทเรียน

กระบวนการการสรุปรายงานและการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย รูปธรรมของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 10 ประเด็น ได้แก่ 1) การทำลายเอกสารและแฟ้มบันทึกข้อมูล (files) และ 2) การนำผลการวิจัยของผู้อื่น/นักศึกษามาเป็นผลการวิจัยของตนเอง 3) ข้อค้นพบ “พูดได้” “พูดไม่ได้” “ควรพูด” “ไม่ควรพูด” กับความกล้าหาญของการวิจัยในการเปิดเผยข้อค้นพบ 4) การเผยแพร่ผลงานวิจัยที่ปราศจากชื่อนักวิจัยแต่เป็นแหล่งทุน 5) ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ผลการวิจัย และการระบุรายชื่อหรือตำแหน่งหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในภาคผนวก 6) การประกาศผลการศึกษาโดยใช้เพียงข้อมูลดิบที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล 7) การตรวจสอบผลการศึกษาเพื่อความถูกต้องเป็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพประการหนึ่ง 8) การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยซ้ำซ้อน 9) การอ้างถึงผลงานของผู้อื่น และ 10) ผลการศึกษามีธงปักไว้แล้ว

กระบวนการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ไม่มีการสะท้อนในกรอบการอ้างอิงเดิม เป็นกรอบการอ้างอิงใหม่ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการวิจัย โดยรูปธรรมของจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) การนำผลงาน

วิจัยของนักศึกษามาขอตำแหน่งทางวิชาการ และ 2) ชุมชนและสังคมต้องได้รับประโยชน์จากผลการวิจัย

การพัฒนากรอบการอ้างอิงทางความคิด (Development of Frame of Reference) ต่อประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพของนักศึกษาจากกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

นักศึกษามองว่า การทำกิจกรรมทบทวนงานวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์นักวิจัยท่านที่ทำงานวิจัยโครงการนั้นๆ เพื่อพูดคุยในประเด็นจริยธรรมการวิจัยและนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนนักศึกษา อาจารย์ผู้สอนทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ความเข้าใจในประเด็นจริยธรรมการวิจัยมีเพิ่มมากขึ้นและลึกซึ้งมากขึ้น โลกทัศน์ที่มีต่อประเด็นจริยธรรมเปลี่ยนไปจากเดิมที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าใดนัก

จริยธรรมการวิจัยเป็นสิ่งที่อาจจะสอนกันได้ แต่การเข้าใจต้องเกิดจากการลงมือปฏิบัติร่วมด้วย เพราะจะทำให้ให้นักวิจัยเกิดประสบการณ์และสามารถมองเห็นภาพของผลกระทบที่เกิดจากการทำวิจัยของนักวิจัยได้ลึกซึ้งมากขึ้น การเรียนการสอนได้พัฒนาโลกทัศน์การมองจริยธรรมการวิจัยให้เพิ่มมากขึ้น

การมองจริยธรรมการวิจัยในเชิงระบบตั้งแต่การออกแบบงานวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิจัยเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นของการมองประเด็นจริยธรรมการวิจัย ซึ่งจริงๆ แล้วนักวิจัยต้องคำนึงถึงประเด็นจริยธรรมการวิจัยมากกว่ามองเพียงเชิงระบบ จริยธรรมการวิจัยอยู่ที่ความคิดและจิตสำนึกของนักวิจัยตลอดเวลา จริยธรรมการวิจัยบางครั้งยากต่อการตัดสินใจ การกระทำนั้นถูกหรือผิด เพราะบางครั้งจริยธรรมการวิจัยยังมีพื้นที่เทาๆ (grey area) ที่ยากต่อการตัดสินใจว่าผิดจริยธรรมการวิจัยหรือไม่ด้วย แต่ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการเรียนในลักษณะของการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็น

จริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพได้ปลูกจิตสำนึกและความตระหนักในประเด็นจริยธรรมในตัวนักศึกษาให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ดังที่นักศึกษาหลายคนสะท้อนให้ฟังว่า

“...พอเหมือนพูด จริยธรรม ก็ แล้วจะเรียนหัวข้อนี้ทำไม ทำไม่ถึงต้องเรียน คุณมันไม่มีอะไร แต่พอได้เรียนจริงๆ มันทำให้รู้ว่า มันมีอะไรอีกเยอะ ที่เราลืมไป คิดไม่ถึง...”

“...เราก็เลยได้เรียนรู้เลยว่าจริยธรรมการวิจัยแทรกอยู่ในทุกบริบทของการวิจัยตั้งแต่เรื่องการออกแบบการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การ finding ข้อมูล การตอบแทนชุมชนอะไรอย่างนี้ครับ...”

“...แล้วก็เปลี่ยนกระบวนทัศน์แล้วนะคะ จากเดิมที่เห็นว่า ชั้นเตรียมการวิจัยมีความสำคัญมากที่สุดแต่ตอนนี้ เห็นว่าทุกขั้นตอนมีความสำคัญเท่ากัน...”

“...ทำให้รู้สึกว่าได้เรียนรู้เยอะมากกว่าการทำวิจัยซึ่งเรามีความรู้สึกว่าเมื่อก่อนเราทำวิจัยตามวิธีที่เราเคยทำแล้วการที่เราได้เรียนรู้ในเรื่องของจริยธรรมการวิจัยมันทำให้เรามีความรู้สึกว่าลุ่มลึกมากขึ้น ละเอียดอ่อนมากขึ้น และก็ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้อง...”

กระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น นั่นคือ การทำให้นักศึกษาเกิดการพัฒนากลอบการอ้างอิงทางความคิดของนักศึกษาซึ่งถือเป็นกรอบการอ้างอิงทางความคิดใหม่ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้จากการอ่านงานวิจัยและการสัมภาษณ์อาจารย์หรือนักวิจัยที่ทำวิจัยเรื่องนั้นๆ และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนในชั้นเรียน โดยความคิดที่มีต่อการทำวิจัยในอนาคตที่นักศึกษาเห็นว่าควรจะต้องทำในการวิจัย ได้แก่

1) นักศึกษาเห็นว่าต้องระมัดระวังเกี่ยวกับพฤติกรรมความมกง่ายในการทำวิจัยให้มากกว่านี้ จากเดิมที่มองการวิจัยเป็นเพียงการทำงานชิ้นหนึ่งที่แค่ทำๆ ให้เสร็จๆ ไปเท่านั้นก็พอ แต่หลังจากเรียนรู้แล้วนักศึกษาคิดว่าจะเพิ่มเติมความระมัดระวังในการทำวิจัยมากขึ้น เพราะประเด็นจริยธรรมการวิจัยแนบอยู่กับกระบวนการวิจัยทุกกระบวนการ

2) กระบวนการเรียนรู้ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพสอนให้นักศึกษามีความละเอียดรอบคอบและตระหนักมากยิ่งขึ้นในการทำวิจัย

3) กระบวนการเรียนรู้สอนให้นักศึกษามีความรู้ในประเด็นจริยธรรมมากยิ่งขึ้น และลึกซึ้งขึ้น จากเดิมที่มองประเด็นจริยธรรมแค่เพียงผิวเผิน และไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าใดนัก จากการที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันในชั้นเรียน นักศึกษาเห็นถึงความสำคัญของประเด็นจริยธรรมการวิจัยมากขึ้นในการทำงานวิจัย

4) กระบวนการเรียนรู้สอนให้นักศึกษามีความรู้ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการอ่านงานวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างเข้าใจ และลึกซึ้งมากขึ้น นักศึกษาเห็นว่าตัวเองจะมีความเป็นนักวิชาการมากขึ้น ทำงานวิจัยที่มีคุณภาพมากขึ้น ทำให้เห็นคุณค่าของงานวิจัย ที่มีที่ไปที่ไปที่มีคุณค่ามาก และปรารถนาที่จะทำงานวิจัยที่มีประโยชน์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาที่ได้ ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยดังต่อไปนี้

การศึกษารอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมของนักศึกษาระดับปริญญาเอกทำให้พบว่า องค์ความรู้ของนักศึกษาที่มีอยู่เป็นกรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมที่มีอยู่นั้น อยู่ในระดับที่ค่อนข้างดี เพราะนักศึกษาได้ผ่านการอบรมหัวข้อจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นการอบรมที่จัดให้กับนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาทุกคน ทำให้ข้อมูลที่ได้ในประเด็นจริยธรรมการวิจัยมีความชัดเจนและแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในเรื่องของจริยธรรมการวิจัย และประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่นักศึกษาสะท้อนออกมาหลายประเด็นเป็นเรื่องของจรรยาบรรณนักวิจัยที่กำหนดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2541: 1-13) วั 9 ประการ ได้แก่ การมีความซื่อสัตย์ทางวิชาการ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การตระหนักถึงพันธกรณีในการ

ทำวิจัย การมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาการที่ทำวิจัย การมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ศึกษาวิจัยไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต การเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ การมีอิสระทางความคิดและปราศจากอคติในการศึกษาทุกขั้นตอน การไม่นำผลงานวิจัยไปใช้ในทางมิชอบ การเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อสังคมทุกระดับ ซึ่งถือว่าจรรยาบรรณนักวิจัยเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการทำงานวิจัยที่นักวิจัยพึงปฏิบัติตาม เช่นเดียวกับที่ชาย โพธิสิดา (2547: 406) กล่าวถึงว่า โดยทั่วไปแล้วจรรยาบรรณก็มักจะสอดคล้องหรืออิงอยู่กับหลักจริยธรรม อย่างไรก็ดี อย่างหนึ่งอยู่ไม่มากก็น้อย อาจกล่าวได้ว่า จรรยาบรรณเป็นจริยธรรมในวิชาชีพก็ได้ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นจรรยาบรรณนักวิจัย หรือจริยธรรมนักวิจัย ก็เป็นที่เข้าใจว่าในด้านความมุ่งหมายนั้นไม่ได้ต่างกันเลย

จริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเรื่องที่นักวิจัยพึงยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการตรวจสอบความถูกต้องของผลการศึกษาที่ผ่านการตีความข้อมูลจากนักวิจัย สอดคล้องกับสิ่งที่ชาย โพธิสิดา (2547) อธิบายไว้ว่า เมื่อได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลมาจนถึงขั้นได้ข้อสรุปและได้ตีความในเบื้องต้นแล้ว นักวิจัยควรตรวจสอบดูว่า ข้อสรุปที่ได้นั้นมี ความถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงใด

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักศึกษาร่วมกับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนนักศึกษาด้วยกันและผู้สอนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกรอบการอ้างอิงทางความคิดของนักศึกษาซึ่งจากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า กรอบการอ้างอิงทางความคิดของนักศึกษาเกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยมีความลึกซึ้งและนักศึกษามีความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Stephenson & Christensen (2007) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติกรเป็นศูนย์กลาง (Praxis-Centered Learning) ที่ว่ากระบวนการเรียนรู้และควบคุมของอาจารย์ผู้สอนจะช่วย

ให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดภายใต้บริบทของการเรียนรู้ของนักศึกษาเอง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ระดับ ดังนี้
ข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียนการสอน

1. ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้นักศึกษาได้ทำกิจกรรมการศึกษาค้นคว้าและการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง และเปิดเวทีให้นักศึกษาและผู้สอนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในเรื่องวิชาอื่นๆ ที่สามารถประยุกต์ได้ เพราะจะทำให้นักศึกษาและผู้สอนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและได้รับความรู้และมุมมองใหม่ๆ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกัน และที่สำคัญนักศึกษามีความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนมากขึ้น และเนื้อหาของบทเรียนมีความทันสมัยขึ้นด้วยเพราะนักศึกษาได้เรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่เป็นปัจจุบัน

2. จากการที่นักศึกษาสะท้อนให้เห็นกรอบการอ้างอิงทางความคิดเดิมที่สะท้อนให้เห็นถึงการไม่ให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัย ซึ่งนักศึกษาเกิดการตระหนักในตนเองมากขึ้นเมื่อทำกิจกรรมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจะเพิ่มความระมัดระวัง

และให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยมากขึ้น แต่ยังมีนักศึกษาอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ ดังนั้น ในการทำดัชนีชี้วัด อาจารย์ที่ปรึกษาควรให้นักศึกษาได้ทบทวนตนเองเกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดัชนีชี้วัดเพิ่มเติมนอกเหนือจากการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเพียงอย่างเดียว

3. สามารถนำกระบวนการทำกิจกรรมลักษณะที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-centered) และการเรียนรู้แบบการปฏิบัติจริงเป็นศูนย์กลาง (praxis-centered) ไปประยุกต์ใช้กับนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาอื่นๆ ได้ อาทิ ระดับปริญญาโทหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต หรืออื่นๆ ก็ได้ด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประเด็นเดียวกันกับนักศึกษาในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2. ควรศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อวัดระดับความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาเกี่ยวกับจรรยาบรรณและจริยธรรมการวิจัย เพื่อการปรับปรุงหรือพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของนักศึกษาให้เพิ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นิศา ชูโต. (2548). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2541). *จรรยาบรรณนักวิจัย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2536). *การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Mezirow, J. (2004). Forum Comment on Sharan Merriam's "The Role of Cognitive Development in Mezirow's Transformational Learning Theory". *Adult Education Quarterly*, 55(1), 69-70.
- Stephenson, M. & Christensen, R. (2007). Mentoring for Doctoral Student Praxis-Centered Learning: Creating a Shared Culture of Intellectual Aspiration. *Non Profit and Voluntary Sector Quarterly*, 36(4), 645-795.

Translated Thai References

Chuto, N. (2005). *Qualitative Research*. Bangkok: Print Pro. [in Thai]

Dulyakasem, U. (1993). *Qualitative Research for Development*: Khon Kaen: Institute of Research and Development Khon Kaen University. [in Thai]

National Research Council of Thailand. (1998). *Code of Research Ethics*. Bangkok: n.p. [in Thai]

Podhisita, C. (2004). *Science and Art of Qualitative Research*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. [in Thai]

Name and Surname: Somsak Amornsiriphong

Highest Education: Ph.D. in Social Administration, Thammasat University

University or Agency: Faculty of Social Sciences of Human, Mahidol University

Field of Expertise: Social Administration, Public Administration

Address: Department of Social Sciences, the Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

Name and Surname: Phut Ploywan

Highest Education: Ph.D. in Development Education, Chulalongkorn University

University or Agency: Faculty of Social Sciences of Human, Mahidol University

Field of Expertise: Strategic Management, Medical Record

Address: Department of Social Sciences, the Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University